यस्तु शूद्रो दमे सत्ये धर्म्मे च सततोत्थितः । तं ब्राह्मणमहं मन्ये वृत्तेन हि भवेद्द्विजः।
कर्म्मदोषेण विषमां गतिमाप्नोति दारुणां । क्षीणदोषमहं मन्ये चाभितस्त्वां नरोत्तम ।
कर्त्तुमर्हसि नोत्कण्ठां तद्विधा ह्यविषादिनः । लोकवृत्तानुवृत्तज्ञा नित्यं धर्म्मपरायणाः ।
॥ व्याध उवाच ॥ प्रज्ञया मानसं दुःखं हन्याच्छारीरमौषधैः । एतद्धि ज्ञानसामर्थ्यं न बालैः समतामियात् ।
अनिष्टसंप्रयोगाच्च विप्रयोगात् प्रियस्य च । मनुष्या मानसैर्दुःखैर्युज्यन्ते चाल्पबुद्धयः । १४०८०
गुणैर्भूतानि युज्यन्ते वियुज्यन्ते तथैव च । सर्व्वाणि नैतदेकस्य शोकस्थानं हि विद्यते ।
अनिष्टञ्चान्वितं पश्यंस्तथा क्षिप्रं विरज्यते । ततश्च प्रतिकुर्व्वन्ति यदि पश्यन्त्युपक्रमात् ।
शोचतो न भवेत्किञ्चित् केवलं परितप्यते । परित्यजन्ति ये दुःखं सुखं वाऽप्युभयं नराः ।
त एव सुखमेधन्ते ज्ञानतृप्ता मनीषिणः । असन्तोषपरा मूढाः सन्तोषं यान्ति पण्डिताः ।
असन्तोषस्य नास्त्यन्तस्तुष्टिस्तु परमं सुखं । न शोचन्ति गताध्वानः पश्यन्तः परमां गतिं । १४०८५
न विषादे मनः कार्य्यं विषादो विषमुत्तमं । मारयत्यकृतप्रज्ञं बालं क्रुद्ध इवोरगः ।
यं विषादोऽभिभवति विक्रमे समुपस्थिते । तेजसा तस्य हीनस्य पुरुषार्थो न विद्यते ।
अवश्यं क्रियमाणस्य कर्म्मणो दृश्यते फलं । न हि निर्व्वेदमागम्य किञ्चित् प्राप्नोति शोभनं ।
अथाप्युपायं पश्येत दुःखस्य परिमोक्षणे । अशोचन्नारभेतैव मुक्तश्चाव्यसनी भवेत् ।
भूतेष्वभावं सञ्चिन्त्य ये तु बुद्धेः परङ्गताः । न शोचन्ति कृतप्रज्ञाः पश्यन्तः परमाङ्गतिं । १४०९०
न शोचामि च वै विद्वन् कालाकाङ्क्षी स्थितोह्यहं । एतैर्निर्दर्शनैर्ब्रह्मन्नावसीदामि सत्तम ।
॥ ब्राह्मण उवाच ॥ कृतप्रज्ञोऽसि मेधावी बुद्धिश्च विपुला तव । नाहं भवन्तं शोचामि ज्ञानतृप्तोऽसि धर्म्मवित् ।
आपृच्छे त्वां स्वस्ति तेऽस्तु धर्म्मस्त्वां परिरक्षतु । अप्रमादस्तु कर्त्तव्यो धर्म्मे धर्मभृताम्वर ।
॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ वाढमित्येव तं व्याधः कृताञ्जलिरुवाच ह । प्रदक्षिणमथो कृत्वा प्रस्थितो द्विजसत्तमः ।
स तु गत्वा द्विजः सर्व्वाः शुश्रूषाः कृतवांस्तदा । मातापितृभ्यां वृद्धाभ्यां यथान्यायं सुशंसितः । १४०९५
एतत्ते सर्व्वमाख्यातं निखिलेन युधिष्ठिर । पृष्टवानसि यत्तात धर्मे धर्म्मभृताम्वर ।
पतिव्रताया माहात्म्यं ब्राह्मणस्य च सत्तम । मातापित्रोश्च शुश्रूषा धर्म्मव्याधेन कीर्त्तिता ।
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ अत्यद्भुतमिदं ब्रह्मन् धर्म्माख्यानमनुत्तमं । सर्व्वधर्म्मविदां श्रेष्ठ कथितं मुनिसत्तम
सुखश्रव्यतया विद्वन् मुहूर्त्त इव मे गतः । न हि तृप्तोऽस्मि भगवन् शृण्वानो धर्म्ममुत्तमं ।

इति श्रीमहाभारते आरण्यपर्व्वणि मार्कण्डेयसमास्यापर्व्वणि पतिव्रतोपाख्याने पञ्चदशाधिकद्विशतोऽध्यायः ॥ २१५ ॥

॥ वैशम्पायन उवाच ॥ श्रुत्वेमां धर्म्मसंयुक्तां धर्म्मराजः कथां शुभां । पुनः पप्रच्छ तमृषिं मार्कण्डेयमिदं तदा । १४१००
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ कथमग्निर्व्वनं यातः कथञ्चाप्यङ्गिराः पुरा । नष्टेऽग्नौ हव्यमवहदग्निर्भूत्वा महाद्युतिः ।
अग्निर्यदा त्वेक एव बहुत्वञ्चास्य कर्म्मसु । दृश्यते भगवन् सर्व्वमेतदिच्छामि वेदितुं ।
कुमारश्च यथोत्पन्नो यथा चाग्नेः सुतोऽभवेत् । यथारुद्राच्च सम्भूतो गङ्गायां कृत्तिकासु च ।
एतदिच्छाम्यहं त्वत्तः श्रोतुं भार्गवसत्तम । कौतूहलसमाविष्टो याथातथ्यं महामुने ।